

САВРЕМЕНО У НАСЛЕЂУ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ МОДЕЛИ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ НА ПРИМЕРУ ВИЛЕ МОЗЕР АРХИТЕКТЕ МИЛАНА ЗЛОКОВИЋА

THE CONTEMPORARY IN HERITAGE: EXPERIMENTAL MODELS OF REVITALIZATION
USING THE CASE STUDY OF VILLA MOSER BY ARCHITECT MILAN ZLOKOVIĆ

Завод за заштиту споменика културе града Београда, 20.октобар-20.новембар 2023.

**Изложба завршних радова генерације 2022/23 Мастер академских студија Унутрашња архитектура
на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету**

Belgrade City Institute for the Protection of Cultural Monuments, October 20 - November 20, 2023.

Exhibition of final projects from the 2022/23 generation of Master's academic studies in Interior Architecture at the
University of Belgrade - Faculty of Architecture

Сва епистемологија почиње страхом. То је страх да је свет превише компликован да би га ум могао разумети; страх да су чула превише беспомоћна, а интелект прслаб у процесу повезивања и доказивања; страх да памћење може да поквари чак и формалне кораке у извођењу математичког доказа; страх да су моћ и конвенције слепе и несводиве; страх да креативни *deus ex machina* љубоморно чува своје тајне, а демони своје обмане. Ипак, на изложби отвореној 20. октобра 2023. године у свечаној сали Завода за заштиту споменика културе града Београда, седам студената завршне године Мастер академских студија Унутрашња архитектура на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету у оквиру студијске целине Мастер завршни рад, током школске 2022/2023. године, храбро се представило епистемолошким разобличавањем онога што је у општем корпусу српског архитектонског наслеђа најцеловитије и најконзистентније – београдске историјске међуратне модерне. Макетарски радови, индивидуално научно и есеистички постулирани списи са пратећим личним каталозима у форми портфолија, израђени су према коауторском концепту и под менторским тимом који су чинили доценткиња др Милена Кордић и асистент Дејан Тодоровић са Универзитета у Београду – Архитектонског факултета, и архитекта-конзерватор Раде Мрљеш, виши стручни сарадник из Завода за заштиту споменика културе града Београда.

Изложба је окупила радове мастер студената: Петра Живковића (*Дигитални номади: култура дељења*); Маје Плавшић (*Архитектура и мода: флексибилност као одрживост*); Маје Кнежевић (*Атмосфера у архитектури: перцепција, доживљај и ефекти*); Милијане Перовић (*Форма прати орнамент: Креирање утиска од знаковности до ефекта и афекта*); Милице Мићић (*Компоновање архитектонског догађаја: кадар и секвенца*); Мие Павловић (*Слојеви интимности у архитектури постпандемијског света*) и Ање Трбојевић (*Архитектура кроз кодове комуникације*). Наставна интенција испитних радова, која је била усмерена ка јединственом темату модернизма, чинила је и потоњу изложбену окосницу представљањем приказа креативне моћи архитектонске епистемологије у чијем је центру позиционирано разобличавање и реутилизација

естетичке и функционалистичке смисаоности српске модернистичке архитектуре, на примеру виле субурбане Бруна Мозера, саграђене до 1931. године у Земуну.

У коауторском каталожном предговору ове изложбе *Конструисање вишезначности савремене архитектуре кроз очување културног наслеђа*, доценткиња Кордић и асистент Тодоровић запажају да је сценарио живота, дефинисан постулатима српске и београдске предратне модерне, *изградио платформу за нове могућности употребе простора, посебно када се као задатак постави да програм треба да се преведе из сфере приватног у сферу јавног живота*. Ово је и одредило наставну и истраживачку провокацију и мотивацију – разобличавање иконолошких одредница и моделистичких фрагмената естетике и функционализма на задатом примеру градске виле, са значајном дидактичком и едукативном последицом: како препознати основни, конститутивни елемент градитељства, естетички или функционални, семантички или синтактички, довољан за просторно конституисање сваке будуће структуре или система који се релевантно могу применити у критичком планском и пројектном поступку савремене архитектуре спрам градитељског наслеђа и савременог живота. Историјско градитељско наслеђе тако за студенте и руководиоце њихових студија постаје чиста спекулативна могућност и когнитивна метафизика о историјском модернизму као архитектонском супертексту и цитатној универзалији, док за конзерваторску струку и заштиту споменика културе постаје методолошка инспирација и фундаментална поука за филозофију технике у домену интерполацијске имагинације као њеног основног чиниоца.

На изложби студентских радова *Савремено у наслеђу: експериментални модели ревитализације на примеру Виле Мозер*, неодољиво се чини да архитектура модерне постаје предмет преиспитивања својом сопственом, али, посебно у домаћем историјском и развојном искуству, компромитованом онтолошком базом – авангардом и деконструкцијом. Српска модерна је историјски конституисана и учињена прихватљивом на пречац, у уметничком смислу готово *ad hoc*, између два велика светска рата током прошлог века, настајући из сложеног

уклапања са општим уметничким амбијентом у коме је, парадоксално, предмодерност мотивисала модерност. Са становишта историјске епистемологије, вила Мозер је део свеукупног корпуса уметничког и архитектонског наслеђа које у туреновском (Alain Touraine) смислу измиче положају *високе* или *класичне модерности* у којој је идеја друштвене интеграције помоћу закона и образовања довољно снажна да се и њена архитектура организовала око централног принципа *поретка* и тријумфа револуције који ствара националну државу. По својој архитектури и социокултурном припадању, ова грађевина осликава снажнија приближавања *средњој* или *централној модерности* у којој се идеја прогреса закратко трудила да одржи идеал једног рационалног напретка тријумфом разума. Хронолошки остатак историје српске модерне, који би припадао времену након изградње субурбане и њеног потоњег живота, одређен је углавном исцрпљеношћу клијентелистичким компромисима архитеката, ретроестетским фолклорним декоративизмом и уписима тоталитарне моделистике у постулате модерне, чинећи слике такозване *ниске модерности* и демодернизације света као метафоре хаоса, беспоретка и џунгле, са обистињењима која ће убрзо стићи са бруталношћу Другог светског рата. Пројектант ове виле субурбане ће и лично искусити последице ниске модерности након рата, у коме карактеристично престају да важе одреднице, колико апсолутног онтолошког јединства, толико и епистемолошке традиције дуализма, заузимајући истовремено положај и централног (академски положај) и слабог (скрајнути ауторитет) друштвеног субјекта.

Из оваквог епистемолошког међуположаја земунске виле Мозер произилазе различите логичке аспирације, асоцијације и апропријације студената мастера – од класичних, метричких, еуклидовских и линеарних функционално детерминисаних ремоделација, до апстрактних, перформативних, контракултурних, деконструктивистичких и реконструктивистичких делинеација, иконолошких трансценденција, функционалних релативизација и обликовних универзализација. Како подсећа сарадник у конципирању изложбе, архитекта конзерватор Раде Мрљеш, са оваквим својеврсним шпекулативним разматрањима градитељског наслеђа конзерваторска јавност се последњи пут суочила давне 1972. године, изложбом организованом у Музеју савремене уметности *Српска архитектура 1900–1970*, чији је кустос био др Зоран Маневић. Међутим, ова изложба нема амбицију и визуру тумачења и преозначавања националне архитектуре у широким друштвеним размерама. Елементи интимистичког естетизма земунске виле Мозер, и реутилизација у савременом архитектонском поступку, представљају надилажење споменичког садржаја или, терминологијом руског формализма речено, садржај служи само као мотивација техничког и уметничког поступка. Данашњи студентски радови су такође својеврсни дисконтинуитети и поступци преозначавања, али за разлику од оне изложбе из 1972. године, са елементима храбре, бескомпромисно засноване контракултуре и критичке културе ангажованог појединца са почетака општих идеолошких колебања, ови радови представљају тек инстанцу невиног, деликатног, па тиме и обећавајућег страха додатно постављеног и осигураног у наручју научне чистоће и академске невиности, чије назнаке не само што су сасвим природне за сами праг архитектонске радне и/или академске каријере наших будућих колега, већ и могући знак другачије, дубље фундиране платформе управљања судбином српског архитектонског наслеђа. Дидактички поступак је у овом курикулуму заснован на фундираности стваралачке епистеме која ће код нових генерација у први план наметнути епистемолошки поредак и јасно разјашњење, за разлику од ранијих генерација којима су методолошке и онтолошке импликације у њиховим радовима готово по правилу остајале пригушене и у позадини.

Алекса Цигановић, архитекта конзерватор
Републички завод за заштиту споменика културе, Београд,
aleksa.ciganovic@heritage.gov.rs

